

JESU LI OBRAZOVNE AKTIVNOSTI SLIČNE DRUGIM ŽIVOTNIM AKTIVNOSTIMA?

Tatjana Pavlovski

Filozofski fakultet u Beogradu, Beograd

Gera Ibolya

Viša škola za obrazovanje odgajatelja u Novom Sadu,
Novi Sad, Srbija

Primljeno 15. listopada 2003.

Očekivanim promjenama u obrazovnom procesu koje nose sa sobom reforme obrazovanje treba prilaziti sa svih, pa i humoristične strane. Kreativnost, otvorenost i opuštenost su principi kojima se može raditi na smanjenju otpora promjenama i straha od nekompetentnosti za nove oblike rada kod zaposlenih u školama. U ovom radu pokušava se pokazati da se obrazovne aktivnosti organizacijski ne razlikuju bitno od ostalih životnih aktivnosti.

Ključne riječi: analogija, nastava, organizacija

Demokratizacija procesa u suvremenim društvima izaziva promjene kako na općem tako i na pojedinačnom društvenom planu: mijenjaju se očekivanja, načini ponašanja, procedure i ustrojstva. Obrazovanje je polje društvene djelatnosti gdje te promjene također uzimaju maha i kao što nam se mijenja način Žvljenja tako se mijenjaju zahtjevi kao i načini funkcioniranja i organiziranja na polju obrazovanja.

Obrazovanje je dio društvenog sustava pred koji se često u povijesti razvoja društva postavljaju zahtjevi za promjenama. To je zato što obrazovanje u velikom dijelu svoje rezultate investira u budućnost društva. Djeca i mladi koji prolaze kroz institucije obrazovanja tek su nakon izlaska iz njih, nakon deset i više godina, spremni da se uključe u polje rada, izgradnje i proizvodnje. Ukoliko društvo ima intenciju da promijeni odnose u radu i prema radu, neophodno je da za te nove odnose pripremi svoju populaciju još tijekom školovanja.

Hoće li ta planirana promjena nastati u velikoj mjeri ovisi o tome hoće li i koliko odgajatelji, učitelji, nastavnici i škole kao organizacije

shvatiti, prihvatiti i živjeti promjenu koja se od njih traži. Reforme obrazovanja se redovito suočavaju s teškoćama koje proizlaze iz toga što se u njima traži rad po novim metodama, s novim sadržajima, s novim odgovornostima novog nastavnika. Jedna je od najvažnijih teškoća upravo strah od nepoznatog, još neprovjerenog, nedokazanog kroz iskustvo dobre prakse nastavnika. Taj strah od promjene oprobano i do tada uspješnog načina rada pojavljuje se i kao sumnja u vlastite sposobnosti da se promjena i primjena novog izvede na kompetentan način, strah od neuspjeha.

U takvoj je situaciji neophodno pružiti pomoć nastavnicima da prepoznaju svoje realne kapacitete za upravljanje novim situacijama ili starijim situacijama na nove načine. Za to je potrebna inteligencija kojom se inače služe u svom svakodnevnom, neprofesionalnom angažmanu: obiteljskom životu, korištenju slobodnog vremena, zadovoljavanju ličnih interesa i sl.

Strah od nekompetencije ili neuspjeha u provođenju reformskih zadataka u nastavničkom poslu smanjit će se toliko koliko nastavnici prepoznaju svoje sposobnosti i uspješnost u snalažanju s novinama i uvođenju promjena u vlastitom, izvanprofesionalnom angažmanu.

Polazeći od tog uvjerenja, poslužili smo se s nekoliko izabраниh analogija kao korisnih za obuku nastavnika, kojom se pripremaju za provođenje reforme obrazovanja.

Dakako, mora se napomenuti da ovo pomoćno sredstvo obuke (našeg mišljenja) ima svoja ograničenja, jer nije svaki fenomen usporediv s bilo kojom analogijom, pa se u procesu uspoređivanja i analize, može potkrasti pogreška u logičkom zaključivanju. Zato analogije treba koristiti pažljivo i s određenim ciljem – prvenstveno kao povod za diskusiju, a ne kao centralnu organizaciju tema i sadržaja za obuku nastavnika.

Analogija br. 1. – Tržnica

Ima li nabavka na tržnici sličnosti s određivanjem ciljeva i ishoda?

Kako to ide promjena sa starog na novi način ... da vidimo na primjeru slučaja susjede Mice!

U lijevom stupcu sljedeće tablice opisane su aktivnosti koje osoba izvodi u svojoj neprofesionalnoj domeni, a u desnoj stupcu su analogne aktivnosti, koje traže slične kompetencije, samo u profesionalnoj ulozi nastavnika, imenovane onako kako se to uvodi novom koncepcijom reforme obrazovanja.

KAO DOMAĆICA ...	KAO NASTAVNIK ...
<i>Mica planira sutra, u nedjelju skuhati ručak. Uz jutarnju kavu sastavlja popis za tržnicu... (mrmlja) »Napravit ću tortu, varivo, majci punjeno pile i juhu. Moram prepremiti nešto zetu, on je šećeraš«</i>	PLANIRANJE CILJA
<i>Sastavila je popis.</i>	PLANIRANE AKTIVNOSTI
<i>»Što trebam ponijeti?« Uzela je novčanik, ogmula prsluk, obula cipele i otišla.</i>	PREGLED RESURSA
<i>Prošla su tri sata, a nje još nema ...nema ... Gazda Laza sjedi i čeka ... Kad, evo nje. »Pa dobro ženo, gdje si ti, nema te tri sata ...daj mi novaca pa da idem svojim poslom.«</i>	PUNA ODGOVORNOST NASTAVNIKA ZA ISHODE OBRAZOVANJA
<i>»Sav sam novac potrošila, evo vidi košaru ... «</i>	INTERNA EVALUACIJA
<i>(U košari su: glavica slatkog zelja, kilogram jabuka, šaran u vrećici, pržolica, zelenje za juhu, jaja, čokolada za kuhanje, kilogram krumpira) Laza mrmlja: »Znači bit će kolač*** s čokoladom, riba i riža, za zeta ima jabuka, i bit će juneca juha ...A gdje su trake za prozore i vrata, znaš da nam puše u sobi!«.</i>	ISHODI – EKSTERNA EVALUACIJA
<i>Mica: »Nema kiselog zelja, samo prokulice, a to neću. Ugovorila sam sa stolarom, doći će popraviti prozore, a kad sam već kupila ribu, tek onda sam vidjela da na tržnici nema riže; to ćeš ti kupiti sad kad odeš u grad.</i>	FLEKSIBILNI ODNOS PREMA SADRŽAJIMA; DELEGIRANJE ODGOVORNOSTI
<i>»Inače, trake su tako skupe da je stolar Sima jeftiniji sa svom kavom i rakijom ...«</i>	RACIONALIZACIJA POSTUPAKA NA PUTU DO OSTVARENJA CILJA

Kombinacija humora i stroge realnosti, amaterizma i profesionalnosti, predstavlja zgodan materijal za kreiranje različitih scenarija za oslobađanje nastavnika od straha od novih zahtjeva koji se pred njih postavljaju reformiranjem obrazovanja.

Za utjehu možemo reći da se ni jedan drugi posao, a ne samo poslovi u obrazovanju, više ne može odvijati kao nekad. Da biste se u to uvjerali, pročitajte i sljedeću pjesmu:

PROJEKT: »ČITANJEM I PISANJEM DO KRITIČKOG MIŠLJENJA«

TEMA: ŠKOLA BUDUĆNOSTI – produkt sudionika seminara
2002. god.

»Da je Tatjana bila čistačica, ne bi pisala Onjeginu već ministru prosvjete«

Pišem Vam, a što bih znala bolje i što Vam više mogu reći
sad zavisi od Vaše volje prezir Vaše dal' ću steći
al', ako Vas moj udes hudi, bar malo trone il' uzbudi
Vi me se nećete odreći.

Da ćutim prvo ja sam htjela dok sobe škole ja sam mela.
Reforma kažu to je vizija, a pomaže im televizija.
Ne znam dal i Vi to gledate al' Gašo dušo, strašno brate.
Kažu pedagoški razlozi znate, al' neke stvari nemoj da brkate!

Da dolaze oni meni kad 'oće; da pomiču klupe kad hoće;
da vješaju razne stvari gdje 'oće; da završavaju sat kad hoće;
da ocjenjuju kad djeca 'oće i da šeću kad tko hoće!
Pa to stvarno nije normalno, a to pr'e bješe lijepo, formalno.

Znalo se kad tko priča – nastava bješe forma bez kiča
Sad svaka šuša ima mišljenje,
pa red je da i mi damo na znanje
da čistačice nisu za pranje
da mi smo dio budućeg uma i da prostiš tog-*kurikuluma!******

Analogiju *Tržnica* i pjesmu koristili smo kao uvod u priču o tome da se veći dio nastavnčkih profesija strukturalno promijenio, ali da su to neophodne civilizacijske promjene i da se tiču i svih drugih profesija. Nikome te promjene nisu sasvim lako išle, ali su one dio razvoja društva k demokratizaciji, decentralizaciji i profesionalizaciji.

Analogija br. 2 – Švedski stol

**Može li se metodom Švedskog stola u posluživanju hrane objasniti
pojam individualizacije nastave?**

U ovoj analogiji usporedili smo obrazovni i prehrambeni proces.
Dali smo diskutantima sljedeću uputu:

Zamislite da ste u hotelu i imate mogućnost birati između švedskog stola i tipskih obroka koje vam donose konobari. Za što biste se radije odlučili?

Ima ljudi koji veoma vole švedski stol. Imma ljudi koji se veoma dobro osjećaju kada im konobar osobno donese obrok. Analizirajmo prednosti i nedostatke i jednog i drugog načina funkcioniranja, kao i osjećaja vezanih za vaš boravak u tradicionalnom restoranu s poslugom i restoranu koji ima švedski stol.

Analizirat ćemo vaše iskustvo kao korisnika, ali vas molimo da se povremeno stavite i u ulogu organizatora:

vrsta usluge	za osoblje kuhinje	za hotel	za potrošača
Švedski stol	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • manje konobara, više kuhara • kraće traje vrijeme obroka 	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • gosti su zadovoljniji • to je dobar marketing za hotel 	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • jede kad hoće i koliko hoće • ne mora sjediti za stolom koji mu konobar odredi
	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • traži bolje sposobnosti aranžiranja • traži bogatiji jelovnik 	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • traži bolje skladištenje namirnica • raznovrsnost hrane pri nabavci 	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • mora sam ići po hranu • može se prejesti
kolektivna usluga	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ne moraju se pratiti reakcije potrošača • manje je podataka za praćenje 	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • jednostavnije se izračunava cijena i količina namirnica po gostu 	<p><i>prednosti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • predvidivost • usluga »na noge« • odgoj korisnika za konzumiranje novih vrsta hrane
	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • veći je put koji konobari tijekom dana prođu • više računanja i dokumentacije 	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • veće bacanje hrane • veći broj stolova koje treba postaviti u dvoranu jer svi jedu odjednom 	<p><i>nedostaci</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • čekanje • suočavanje s mogućom nervozom konobara

I pored svih navedenih opisa mo^{že} se reći da ima i siromašnih švedskih stolova i restorana s bogatim tradicionalnim obrocima i ljubaznim konobarima, a najbolja je izgleda ponuda u kojoj je dio hrane ponuđen na stolu, a dio se donosi, tako da ima mjesta i za tradicionalno dobre elemente ishrane, a i za slobodan izbor pojedinca.

Nalikuje li vam ovo na usporedbu s odgojno-obrazovnim programima? Mo^{že}mo li pojam individualizacije nastave usporediti sa švedskim stolom ili ne!?

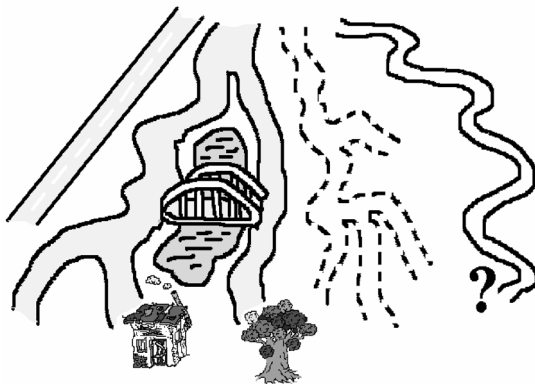
Analogija br. 3. – Putovanja

Ilustriraju li različiti *tipovi putovanja* različite *tipove programa*?

KAKO PLANIRATE PUTOVANJE DO ODREĐENOG CILJA?

- A. Brzo i efikasno
- B. Racionalno i poučno
- C. Fleksibilno
- D. Istraživački

Analizirajući analogiju putovanja, možemo primijetiti da se, opredjeljujući se za opcije putovanja na more zajedno sa djecom u automobilu, suočavamo s procesom planiranja kao i svaki odgajatelj, roditelj, nastavnik koji vodi djecu na more. Analizirajući opcije mogu se prilikom izbora pojaviti izjave sljedećeg tipa:

KONCEPCIJA	PREDNOSTI	NEDOSTACI
A varijanta puta »BRZO I EFIKASNO«	<ul style="list-style-type: none"> put avionom je najbrži i djeca se neće mučiti tijekom puta pogled iz aviona je kao ni jedan drugi užitak avion je pomoćno sredstvo, a uživanje tek nastupa 	<ul style="list-style-type: none"> put je skup djeca ne uživaju u čarima putovanja nekim osobama je mučno od leta avionom
B varijanta puta »DIDAKTIČKA I RACIONALNA«	<ul style="list-style-type: none"> svakako je korisna jer će djeca vidjeti neke lijepe stvari može se unaprijed isplanirati smanjen je rizik od improvizacije 	<ul style="list-style-type: none"> djeci se možda objekti koje smo izabrali uopće neće svidjeti gdje je tu izazov, ako je sve isplanirano možete ostati prazni, iako ste sve vidjeli ...
C varijanta puta »FLEKSIBILNA«	<ul style="list-style-type: none"> fleksibilnost je priroda nekih ljudi i djece nema toliko prisile čovjek se dobro osjeća kad o njemu sve ovisi – to u automobilu misle i roditelji i djeca 	<ul style="list-style-type: none"> potrebna je temeljna priprema, koja možda neće postati aktualna da biste bili fleksibilni morate tri puta više planirati od varijante B morate pregovarati s drugima da biste doznali kakve su im želje
D varijanta puta »ISTRAŽIVAČKA«	<ul style="list-style-type: none"> ovo je putovanje izazov ne mora se ni stići do mora, dovoljan užitak je samo putovanje čovjek se poslije tako nečeg osjeća veoma ponosnim... može se poći bilo kamo 	<ul style="list-style-type: none"> izazov se može pretvoriti u propast: možete ostati bez benzina ili hrane; zaglavljani bez pomoći samo sjajni profesionalci mogu ići na <i>camel-trophy</i> »osvajajući« nikad ne govore o lošim iskustvima ...

Uspoređujući analogiju putovanja s tipovima odgojno-obrazovnih programa, vidjet ćemo da postoji velika sličnost. Nastavnici i odgajatelji koji su prvenstveno zainteresirani za klasičnu realizaciju propisanog programa zauzimaju pozicije A i B, a oni koji su više usmjereni na dijete i na proces ključne jedinice obrazovanja, bliži su opcijama C i D.

Kad sudionici diskusije otkriju ovu sličnost stilova putovanja s vlastitom profesionalnom orijentacijom obično se auditorij podijeli. Neophodno je tada ukazati da u analogiji putovanja nijedna od opcija nije bolja niti lošija!

Neki ljudi vole putovati u skladu s varijantom A, neki kao B, neki kao C ili D. To također vrijedi i za djecu. Neka djeca vole što prije stići do mora. Druga djeca bit će oduševljena da putem do mora vide rijeku i šumu, i mostić i znamenitu skulpturu, a bit će im važno i mjesto gdje će jesti i stati za piknik. Ima djece koja vole poći u nepoznato i treba im mnogo fleksibilnosti da se ne bi osjetila ugrožena odlukama koje stalno donose odrasli.

Nevolje nastaju onda kad mi kao osobe sklone stilovima A i B dobijemo djecu C i D. Nitko nije idealan i do te mjere svestran da može biti naklonjen svim stilovima rada, pa makar to bio i nastavnik! On od svega može postati svjestan svojih želja i mogućnosti, potreba djece i neophodnog uvjeta: da promatra kako se program odvija i jesu li svi sudionici obrazovne situacije aktivni, zadovoljni i dobivaju li maksimum od onoga što im možemo pružiti.

Također, ukoliko upozna veći broj stilova rada, otvaraju mu se veće šanse da, osim stila kojem je posebno naklonjen, savlada, nauči i još neki, različit. To će svakako njegov rad učiniti uspješnijim na planu praćenja dječjih potreba, novih zahtjeva, sredine i mogućnosti koje nude nove tehnologije obrazovanja.

Tu je naravno i obilježje vremena u kojem programi nastaju; više nitko ne putuje na more konjem, a ni kočijama (pitanje je je li se tada uopće išlo na more!). Onoga časa kad program postane anakron, nešto što je odlično služilo u prethodnom razdoblju sada postaje zastarjelo. U suvremenom društvu, gdje su djeca upućena na mnogo više resursa i saznavanja preko interneta, TV-medija i sl. gotovo da smiješno djeluju programi koji nisu fleksibilni i čiji je jedini izvor saznanja ono što odrasli isplaniraju za dijete.

Navedena je analogija jednako pogodna za ukazivanje na razlike u načinima postizanja istovjetnog cilja i da se ti načini često pojavljuju kao osobne preferencije, umjesto naše profesionalne dužnosti da nastavnika osposobimo za barem nekoliko različitih načina.

Analogija br. 4 – Idealna prodavaonica

korištena u obuci za program »KORAK PO KORAK«

Postoji li sličnost između *idealno zamišljene prodavaonice* i kvalitetne sredine za učenje?

Jeste li kad ušli u idealnu prodavaonicu? Možda je nema u našoj neposrednoj stvarnosti, ali pokušajte zamisliti. To može biti robna kuća, prodavaonica igračkaka, prodavaonica parfema, dućan sa sportskom opremom, dućan za prodaju kućnih aparata ... Zamislite da ste ušli u jednu takvu idealnu prodavaonicu i krećete se po njoj. Što vidite i što vam se događa?

Kada odgajatelje, nastavnike i ljude drugih profesija upitate o sadržaju njihove zamisli o idealnoj prodavaonici, većina se priča svodi na nekoliko strukturalnih kriterija:

- *da bude udobno i osvjetljeno*
- *da zvukovi i mirisi budu ugodni*
- *da s u pozadini svira ugodna glazba*
- *da stvari budu pregledno izložene*
- *da prodavači budu nenapadni, ali zainteresirani*
- *da prodavači upućuju i pomažu pri kupovini*
- *da se u takvoj prodavaonici možete sami snaći, a ne da artikli budu nedostupni*
- *da prodavaonica ne bude ni prazna, niti pretrpana artiklima, jer prodavaonica nije skladište*
- *da se roba može isprobati*
- *da ima kataloga u kojima se vidi cijeli asortiman*

Svi ovi kriteriji mogu se također promatrati s aspekta obrazovanja i analize indikatora koji čine kvalitetnu sredinu za učenje u kojoj borave djeca:

- *djeca po cijeli dan sjede u školi i potrebno je da se osjećaju udobno*
- *učionica ne treba biti zbirka klupa i rasporeda satova već osmišljeno mjesto življenja*
- *proces rada treba pregledno izložiti tako da ga na zidovima učionice mogu pratiti i djeca i roditelji*

- *nastavnici nisu tu isključivo da predaju već da ljubazno upute djecu na raznovrsne resurse*
- *kontrola procesa napredovanja treba biti partnerska i povremena – baš kao što ni u prodavaonici ne volimo kad nam je neko stalno za petama, nego da se pojavi u trenutku odlučivanja*

&

Ove smo analogije koristili prilikom obučavanja odgajatelja, učitelja, nastavnika, studenata, nadzornika i paraprofesionalaca. Posebno smo ih primjenjivali kad smo željeli da kod sudionika izazovemo kritički proces mišljenja.

Sličnost nove informacije s životnim procesima s kojima sudionici već imaju neko iskustvo uveliko je smanjivalo otpor prema novom i nepoznatom.

Za manji broj ljudi te su analogije djelovale suviše pojednostavljeno, jer se obrazovanje, po njima, ne smije i ne može banalizirati analogijskim usporedbama.

S druge strane, ako se proces obrazovanja shvati kao proces istraživanja, uspoređivanja starog i novog iskustva, igre idejama i kritičkog preispitivanja svake ideje, oslanjanja na snage sudionika, a ne toliko na autoritet i snagu predavača, onda su analogije za većinu ljudi razumljivo didaktičko sredstvo koje služi tome da se auditorij neprimjetno uvede u proces razmišljanja i ozbiljnog razmatranja različitih aspekata fenomena.

ARE EDUCATIONAL ACTIVITIES SIMILAR TO OTHER LIFE ACTIVITIES?

Tatjana Pavlovski i Gera Ibolya

The anticipated changes in the educational process introduced by reforms of the educational system must be approached from all sides, including the humoristic one too. Creativity, openness and relaxedness are principles which can be put to use in reducing both resistance to change and the fear of incompetence for new forms of work in those who work in schools. This article attempts to demonstrate that, with respect to organisation, educational activities do not differ significantly from the other life activities.

Key-words: analogy, organization, teaching